

ТҮҮХ СОЁЛЫН ДУРСГАЛТ ЗҮЙЛИЙГ УЛСЫН ХИЛЭЭР НЭВТРҮҮЛЭХ АСУУДАЛ

Түншийн Мөнхчулуун

Гаалийн Ерөнхий Газрын дэргэдэх Бүрдүүлэлтийн дараах шалгалтын
гарзын дарга, хууль сахиулахын Их сургуулийн магистр,

Дэлхий дахиныг хамарсан даяаршлын өнөө үед хүн төрөлхтөний язгуур үнэт зүйл, улс үндэстний оршин тогтнохын нэг чухал үндэс, тусгаар тогтнолын баталгаа бол тухайн улс үндэстний “Соёл”-ын үнэт зүйл юм.

Иймд улс үндэстнүүдийн хувьд нэг талаас дэлхийн хөгжилтэй хөл нийлүүлэн ижилсэх, нөгөө талаас, өөрийн үндэсний өвөрмөц онцлог, ёс заншил, өв уламжлал, соёлоо хадгалан үлдэх нь нэн чухал зорилго болж байгаа бөгөөд энэ зорилгыг ханган биелүүлэхэд соёлын өвийг хамгаалах асуудал голлох байр суурийг эзэлнэ.

Монгол Улс 1990 онд “Дэлхийн соёлын болон байгалийн өвийг хамгаалах тухай” Конвенцид, 1991 онд “Соёлын үнэт зүйлийг хууль бусаар хилээр гаргах, оруулах, түүнчлэн өмчлөх эрхийг шилжүүлэхийг хориглох, урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээний тухай” Конвенцид тус тус нэгдэн орсон.

Дээрх Конвенц болон Монгол Улсын Соёлын өвийг хамгаалах тухай хуулиар соёлын үнэт зүйл тэр дундаа археологийн болон палеонтологийн олдворыг хамгаалах асуудлыг зохицуулсан байдаг.

Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг худалдах асуудал:

Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг худалдах, түр солилцох асуудлыг журмыг соёл, шинжлэх ухааны асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн тогтооно.

Хувийн өмчлөлд байгаа түүх, соёлын хосгүй үнэт дурсгалт зүйлийг бусдад худалдах нөхцөлд өмчлөгчтэй тохиролцон Төр худалдаж авна. Энэ талаар маргаан гарсан тохиолдолд шүүх байгууллагаар шийдвэрлүүлдэг.

Түүх, соёлын хосгүй үнэт дурсгалт зүйлийг худалдах, бэлэглэх, өвлүүлэх зэргээр өмчлөх эрхээ гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүнд шилжүүлэхийг хориглосон байдаг.

Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг улсын хилээр нэвтрүүлэх:

Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг улсын хилээр нэвтрүүлэх асуудлыг дараах байдлаар зохицуулсан байдаг. Үүнд:

Төрийн өмчлөлд байгаа түүх соёлын **хосгүй үнэт болон үнэт** дурсгалт зүйлийг гагцхүү судалж шинжлэх, сурталчлах, сэргээн засварлах зорилгоор түүний хадгалалт, хамгаалалтын найдвартай нөхцлийг бүрдүүлсний үндсэн дээр соёл, шинжлэх ухааны асуудал эрхэлсэн Төрийн захиргааны төв байгууллага /ТЗТБ/-ын зөвшөөрлөөр 2 жилээс дээшгүй хугацаагаар улсын хилээр нэвтрүүлж болно. Шаардлагатай бол энэ хугацааг сунгаж болно.

Хувийн өмчлөлд байгаа түүх соёлын **дурсгалт зүйлийг** эргүүлж авчрах нөхцөлтэйгээр судалж шинжлэх, сурталчлах, сэргээн засварлах, өмчлөгч өөрөө язгуур ахуйн хэрэглээний зориулалтаар соёл, шинжлэх ухааны асуудал эрхэлсэн ТЗТБ-ын зөвшөөрөлтэйгээр улсын хилээр нэвтрүүлж болно.

Түүх соёлын **үнэт дурсгалт** зүйлийг эргүүлж авчрах нөхцөлтэйгээр соёл, шинжлэх ухааны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын зөвшөөрлөөр 2 жилээс дээшгүй хугацаагаар гадаадад гаргаж болно.

“УЛС, ОРОН НУТГИЙН МУЗЕЙН САН ХӨМРӨГИЙН ХАДГАЛАЛТ, ХАМГААЛАЛТЫГ САЙЖРУУЛАХ ТУХАЙ” ЗГ-ын 2007.11.7-ны №287 тогтоолоор Үндэсний түүхийн төв музейгээс алдагдсан үзмэр, эд өлгийн зүйлийг эрэн сурвалжлах, түүх, соёлын ердийн дурсгалт зүйлийг улсын хилээр гаргахгүй байхаар заасан.

Хууль бусаар гадаадад гаргасан түүх, соёлын дурсгалт зүйл, улсын хилээр гаргасан түүх соёлын дурсгалт зүйл алдагдсан, үрэгдсэн тохиолдолд тэдгээрийг Монгол Улсын өмч болгон зарлах бөгөөд эргүүлж авчрах ажлыг соёл, шинжлэх ухааны асуудал эрхэлсэн ТЗТБ болон цагдаагийн байгууллага хууль тогтоомжид заасны дагуу зохион байгуулна.

Шүүхийн шийдвэрээр төрийн өмчлөлд шилжүүлсэн бол хил нэвтрэх үед гаалийн байгууллагад хураагдсан, гаргасан түүх соёлын дурсгалт зүйлийг соёл, шинжлэх ухааны асуудал эрхэлсэн ТЗТБ төрөл зүйлээр нь ялгаж, зохих байгууллагын сан хөмрөгт шилжүүлж хадгална.

Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийг хилээр нэвтрүүлэх тохиолдолд “Гаалийн хилээр нэвтрүүлэх онцлог бараанд гаалийн бүрдүүлэлт хийх журам”-ын дагуу гаалийн бүрдүүлэлт хийнэ.

Онцлог барааг гаалийн хилээр нэвтрүүлэхдээ мэдүүлэгч тухайн асуудал хариуцсан яам, засгийн газрын агентлагаас холбогдох тодорхойлолт авсан байна. Жишээлбэл: Палеонтологийн болон археологийн олдворын дээж, сорьц – **Боловсрол, соёл, шинжлэх ухааны яамны тодорхойлолтыг** авна.

Олдворыг шалгахдаа Соёлын өвийн улсын бүртгэл-мэдээллийн санд байгаа олдвортой холбоотой мэдээллийг тусгай пайзтай харьцуулж шалгах шаардлагатай.

Олдворын **тусгай пайзтай** дээр дараах мэдээллүүд багтсан байна:

- Олдворын нэр
- Олсон цаг хугацаа
- Олдворын холбогдох он цаг
- Олдворын хэмжээ
- Олдворын байршил
- Олдворын жинг бичсэн байх ёстой.

Ж: Хоёр үлэг гүрвэлийн зууралдсан хэлхээ яс

/Хожуу цэрдийн галав, 70 гаруй сая жилийн тэртээх/

Хаана хадгалагдаж буй: Палеонтологийн музей

Шинж байдал: Олдвор 1500х1500 см

Олдсон цаг хугацаа: 1970 он

**ТҮҮХ, СОЁЛЫН ДУРСГАЛТ ЗҮЙЛИЙГ УЛСЫН ХИЛЭЭР НЭВТРҮҮЛЭХТЭЙ ХОЛБОГДОН
ГАРСАН ЗӨРЧИЛ:**

2012.11.01-ний өдөр ЗҮГГ-аас ирүүлсэн эртний амьтны соёо байж болзошгүй /5 ширхэг/ эд зүйлийг ШУА-ийн Палеонтологийн төвийн лабораториор шинжлүүлэхэд уг бараа нь 30 гаруй сая жилийн өмнө оршиж байсан өвсөн идэшт хөхтөн амьтаны бага арааны тал, нэг их араа, хоёр соёо, шүдний паалангийн хэлтэрхий зэрэг 5 хэсгээс бүрдэх бөгөөд энэ нь палеонтологийн олдворт хамаарах болохыг тодорхойлсон байна.

2013-08-05-ны өдөр БУГГ-аас ирүүлсэн шашны эд зүйл болох “**1ш хос цан**” гэх барааг Соёл, спорт, аялал жуулчлалын яамны “Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн зэрэглэл, үнэлгээг тодорхойлох Мэргэжлийн зөвлөл”-ийн гишүүд биетээр үзэж нягтлан шалгаад **түүх, соёлын ердийн дурсгалт зүйлд** хамаарахыг тодорхойлсон байна.

2013-04-08-ны өдөр ЗҮГГ-аас ирүүлсэн “**5 ширхэг баринтагтай судрууд, 3 ширхэг гуулин шанага, эмээл 3 ширхэг**” зэрэг эд зүйлийг Соёл, спорт, аялал жуулчлалын яамны “Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн зэрэглэл, үнэлгээг тодорхойлох Мэргэжлийн зөвлөл”-ийн гишүүд биетээр үзэж нягтлан шалгахад **5 ширхэг баринтагт хадгалсан 9 ширхэг ном нь түүх соёлын үнэт зүйлд, 3 ширхэг гуулин шанага, 3 ширхэг эмээл, дөрөө, гөлөмийн хамт буй эд зүйлийг түүх, соёлын дурсгалт зүйл болохыг тус тус тодорхойлсон байна.**

- Санжид молон /Алтаар бичсэн/ 17хуудас /**үнэт**/
- Майдарын ерөөл /Алтаар бичсэн/ 7 хуудас /**үнэт**/
- Үл хөдлөгчийн үндсэн таринийг унших арга /**үнэт**/ алтаар бичсэн. 3 хуудас
- Санжид молон /**үнэт**/ алтаар бичсэн. 9 хуудас
- “9 эрдэнээр бичсэн Доржжодва судар” /**үнэт**/ 54 хуудас

ЗҮГГ-аас 04 сарын 02-ны өдөр МШХТШ-0006742 тоот баримтаар ирүүлсэн 2 ширхэг мөнгөн аягыг БСШУЯ-ны дэргэдэх “Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн зэрэглэл, үнэлгээг тодорхойлох Мэргэжлийн зөвлөл”-ийн гишүүд биетээр үзэж нягтлан шалгахад “Бор эрэн өнгөтэй, яргай модны үндсээр хийсэн **том мөнгөн аяга нь түүх, соёлын үнэт дурсгалт зүйлд**; шар өнгөтэй, жижгэвтэр мөнгөн аяга нь түүх, соёлын **ердийн дурсгалт зүйлд** тус тус хамаарахыг тодорхойлсон байна.

ЗҮГГ-ын ГУБ-ийн саатуулж ирүүлсэн эд зүйл нь БСШУЯ-ны “Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн зэрэглэл, үнэлгээг тодорхойлох МЗ”-ийн гишүүд биетээр үзэж нягтлан шалгахад

- Хос хутгатай, ясан савхтай, хэт бэлтэй бэлэн дээрээ 2 хятад ханз үсэгтэй, сийлбэртэй, ясан бөгжтэй, суман модон хуй иштэй иж бүрэн хутга- нь түүх соёлын **үнэт дурсгалт зүйлийн** зэрэглэлд,
Эмэгтэй хүний үсний мөнгөн даруулга,

цуглуулж хэлхсэн том, жижиг бөөрөнхий 155ш бүтэн шүр, 5ш тал хагархай шүр нь хагас үнэт чулуу бөгөөд түүх, соёлын **ердийн дурсгалт зүйл** болохыг тогтоожээ.

2013.03.27-ны өдөр ЗҮГГ-аас ирүүлсэн 39 ширхэг баринтагт 202 судар, 9 түүвэр судруудыг Соёл, спорт, аялал жуулчлалын яамны “Түүх, соёлын дурсгалт зүйлийн зэрэглэл, үнэлгээг тодорхойлох Мэргэжлийн зөвлөл”-ийн гишүүд биетээр үзэж нягтлан шалгахад 27 дугаар баринтагт буй “**Очироор огтлогч**” хэмээх судар нь түүх, соёлын **үнэт дурсгалт зүйлд** хамаарахыг, 25 баринтагт буй 9 түүвэр, 94 судрыг түүх, соёлын **ердийн дурсгалт зүйлд** хамаарахыг тогтоожээ.

27 дугаар баринтагт буй “Очироор огтлогч” хэмээх судар нь үнэт дурсгалт зүйлд хамаарахыг тодорхойлжээ.

ДҮГНЭЛТ

Сүүлийн үед гарч буй түүх соёлын дурсгалт зүйлийг хууль бусаар худалдах, наймаалахтай холбоотой гэмт хэргийн шалтгаан нөхцөл нь нэг талаас түүх соёлын дурсгалт зүйлээр бизнес хийгч этгээдүүдийн ашиг олох сонирхол ихэссэн, нөгөө талаас түүх соёлын дурсгалт зүйлийг хамгаалахтай холбоотой эрх зүйн орчин сул байгаатай холбоотой байна.

25 баринтагт буй 9 түүвэр, 94 судрыг түүх, соёлын ердийн дурсгалт зүйлд хамаарахыг тодорхойлжээ.

түүх соёлын дурсгалт зүйлийг хамгаалахтай

Цагдаагийн байгууллагын мэдээллийн дагуу түүх соёлын дурсгалт зүйлийг хууль бусаар худалдах, наймаалах, хил нэвтрүүлэх олон улсын зохион байгуулалттай гэмт хэргийн сүлжээ ч манай улсад бий болсон байна. Энэ нь мөн л дээр дурьдсан 2 шалтгаантай шууд холбоотой юм.

Иймд түүх соёлын дурсгалт зүйлийг хууль бусаар худалдах наймаалах гэмт хэрэгтэй тэмцэх, энэ төрлийн гэмт хэргийг бууруулахад дараах арга хэмжээгавах шаардлагатай байна. Үүнд:

1. Хууль эрх зүйн орчинг боловсронгуй болгох, түүх соёлын дурсгалт зүйлийг хууль бусаар худалдах, наймаалах гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдүүдэд хүлээлгэх хариуцлагыг нэмэгдүүлэх, оновчтой болгох;
2. Энэ төрлийн гэмт хэрэгтэй тэмцэх үүрэг бүхий хууль хяналтын байгууллагуудын хамтын ажиллагаа, мэдээллийн солилцоог сайжруулах;
3. Мэргэжлийн болон судалгаа шинжилгээний байгууллагатай хамтран ажиллах, ажлын уялдааг сайжруулах, хаана ямар төрлийн малтлага хийж байгааг тухай бүр бүртгэдэг механизмыг боловсронгуй болгох;
4. Түүх соёлын дурсгалт зүйлийн бүртгэлийг сайжруулах, түүх соёлын дурсгалт зүйлийг хамгаалах талаар ард иргэд, олон нийтэд ухуулга таниулга, сурталчилгаа хийх.